

H A B E R L E R

Edebiyat Fakültesi'nin Irak'da yapmış olduğu tedkik seyahati.

1954 kış tatilinden istifade ederek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri ve talebelerinden müteşekkül bir grup tarafından Irak'a bir tedkik seyahatitertib edildi. Prof. Ârif Müfid Mansel başkanlığında yola çıkan gruba Fakülte Dekanı Prof. Macid Gökberk, Prof. H. Ziya Ülken, Prof. Vahid Turhan, Doç. Afif Erzen, Asistan Dr. Semavi Eyice, Asistan Adnan Pekman, Fotoğraf atölyesi şefi Aziz Albek, Klâsik Filoloji Seminer kütüphanecisi Suzan Albek ve Arkeoloji talebeleri dahil bulunmakta idi.

11 Şubat 1954 tarihinde Toros ekspresi ile Bağdad'a müteveccihen Haydarpaşa'dan hareket eden heyet 14 Şubat akşamı saat 18 de Bağdad'a vasil oldu. Garda Türkiye büyük elçiliği mensubları ve Irak Maarif Nezareti temsilcileri tarafından karşılanan heyet, Irak topraklarındaki ikamet müddetince bu hükümetin misafiri olarak büyük bir hüsnükabüle mazhar oldu.

Tarih ve arkeoloji bakımından kıymetli ve çok sayıda âbidelerle dolu olan Irak'da, on iki gün gibi kısa bir zaman kalmak ve çok kere hava muhalefeti ile karşılaşmak yüzünden bazı mühim yerleri görüp tedkik etmek fırsatı bulunamadı.

Asfalt caddeler boyunca sarı tuğ-

ladan yapılmış düz çatılı binaları ile Dicle'nin kıyısında uzanan Bağdad, Irak içindeki bu seyahatin merkezini teşkil ediyordu. Kadim Bağdad 762'de Abbasi halifelerinden Mansur tarafından Dicle'nin garb kıyısında tesis edilmiş olup bugünkü Bağdad'ın biraz şimaline düşmektedir. Yuvarlak bir plânu üzerine inşa edilmiş olan şehir en parlak devirlerini 793 ile 813 senelerinde yaşamıştır. Zamanla şehir bu surları aşarak Dicle'nin garb kıyısında da inkişaf etmiştir. 1258'de Hülâgü Bağdad'da Abbasi hakimiyetine son vermiş ve şehri tahrib etmiştir, 1374'de Timurleng'in de eline geçen şehir nihayet 1585'de Kanuni tarafından Osmanlı imparatorluğuna katılmıştır. Asırlarca Türk hakimiyetinde kalan Bağdad 1917'de İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Bugün ise müstakil Irak krallığının merkezi ve en meşhur şehri olarak inkişaf etmektedir.

Hâlen ez da olsa eski Bağdad'ın izlerine tesadüf etmek mümkündür. Arab Eserleri Müzesi bu meyanda zikredilebilir. İslâmi devir eserlerinin en güzel nümunelerini bir araya getiren bu müze binası Abbasi halifelerinden kalma bir saraydır. Gene Abbasiler devrinden kalma eserler arasında zikre şayan olanlardan biri, 1233'de halife Mustansır tarafından inşa ettirilmiş olan Mustansırıye medresesidir. Son senelerde harabiden kurtarılarak fevkalâde bir şekilde

200

ADNAN PEKMAN

restore edilen bu medresede hâlen arkeoloji tedrisatı yapılmaktadır.

Bağdad'a 8 km. mesafede bulunan Kâzîmiyye şîliğin merkezlerinden birini teşkil etmekte, altın kaplamalı kubbeleri ve minareleri içinin kesme kristal sınırlarla müzeyyen duvar ve tavanları, gümüş kaplı kapıları ile göz kamaştırılmaktadır. Abdülkadir Geylânî'nin ve İmam-ı Âzam'ın türbeleri de birer mühim ziyaretgâhtır.

Şehrin çok cazibeli yerlerinden bir diğeri de Antikitelere Müzesidir. Burada Mezopotamya medeniyetinin en nefis bakıyeleri, yer darlığından dolayı biraz sıkışık olmakla beraber, gayet güzel bir tarzda teşhir edilmiştir. Bağdad civarında ziyaret edilen yerler meyhanında Ktesifon (Tak-ı Kısra), Erbil ve Kerbelâ bulunmaktadır. Ktesifon otomobille Bağdad'dan 45 dakikalık bir mesafededir. Harabeye varmadan önce yol üzerinde sol tarafta Selman-ı Pak (Farisi) in türbesi ve kendi ismiyle anılan kasaba bulunur. Kendisi bu havaliyi gayet iyi tanıdığı için Halid bin Velid'in ordularına rehberlik etmiştir. Antik Seleucia şehrinin karşısında Dicle'nin sağ kıyısında kurulmuş olan Ktesifon tarihte, Mîlâde takaddüm eden asırlarda Part krallarının çok sevdikleri sayfiye yeri olarak tanınmaktadır. Sasani hakimiyetinden sonra burası karşımıza Seleucia'yı gölgede bırakan bir şehir olarak çıkmaktadır. Mevcud bina bakıyyesi muhtemelen M.s.IV. asra aittir. Şimal kanadı yıkılmadan önce, ortada üzeri muazzam tuğladan bir tonozla örtülü bir eyvan ve bunun iki yanında kornişlerle süslü birer fasad ihtiva ediyordu. Mezkûr eyvan, takviye-iz duran dînyanın en büyük tuğladan yapılmış eyvanıdır.

Bağdad'ın 54 mil cenubunda bu-

lunan Babil, uzaktan bakıldığı zaman bir tepe manzarası arz etmekte ve haricen şehirden hiç bir bina bakıyyesi görülmemektedir. Dört bin sene önce kurulan şehrin bugünkü kalıntılarının ekserisi Nabukadnezar zamanına aittir (M.Ö. 605-562). Şehrin içine giren turistik yolun başlangıcına yapılmış olan küçük müze binası eb'adından unutulmayacak kadar dökümanter olup ziyaretçilere şehrin eski vaziyeti hakkında gayet vâzih bir fikir vermektedir. Burada Babil şehrinin umumî bir maketinden başka orijinali Berlin'de restore edilmiş olan meşhur İştâr kapısının ve zigurat'ın da detaylı birer maketleri bulunmaktadır. Şehri boydan boya kateden ve İştâr kapısı ve sonra da ziguradla nihayetlenen prosesyon yolunun sağ ve solunda, yoldan çok daha aşağı seviyede saraylar, küçük mabedler ve meşhur Semîranis'in asma bahçeleri yer almış bulunmaktadır. Yolla binalar arasındaki bu seviye farkı muhtelif inşaat devirlerine işaret etmektedir. Bâbil'in en göz alıcı ve ayakta kalmış olan binası şübhesiz İştâr kapısıdır ki burada üst üste sıralanmış prosesyon şeklinde esâtiri hayvanlar bas relief olarak tasvir edilmiştir. Muabhar devirde hafriyatta çıkarılmış olan bu kısım doldurularak bunun üstüne çok daha süslü ve renkli yeni bir kapı yapılmıştır. Siyah bazalttan inşa edilmiş olan meşhur Babil aslanı da prosesyon yolunun başında hâlâ eski haşmetiyle durmaktadır.

Bâbil'den sonra ziyaret edilen Kerbelâ Bağdad'ın cenub-ı şarkîindedir. Cami' ve tîbe tyren Kâzîmiyye'nin eşi olup çiniler, sınırlar, altın ve gümüş levhalarla şaşaalı bir manzara arz etmektedir.

Başka bir gün ziyaret edilen Ur

şehri Bağdad'ın 365 km. cenub-ı şarkisinde ve şimdiki Nâsiriyye'ye otomobille 15-20 dakika mesafededir. Hafriyatı nisbeten yeni yapılmış olduğu için şehir iyi bir vaziyette görülmemektedir. Bilhassa muazzam zigurat'ı, mabedleri, kral mezarları ve halka mahsus evler ve dar sokaklar çok hoş giden manzara teşkil etmektedir. Kral mezarlarından çıkan zengin eserlerin bir kısmı Bağdad müzesinde bulunmaktadır.

Böylece Bağdad'ın civarında ve cenubundaki tedkikten sonra hey'et 24 Şubat'ta Musul'a hareket etti. Bu-

rada kalınan iki gün zarfında şehrin içinde antik eserler müzesi, Kara saray, Cami'-i kebir, ve otomobille üç saat mesafede bulunan Asur şehri ziyaret edildi. Asur oldukça eski bir tarihte hafredildiği için bugün hemen hemen binalarından hiç bir şey kalmamıştır yalnız zigurat şekilsiz bir tepe halinde durmaktadır.

Çok yakınlara kadar gidildiği halde maalesef hava muhalefeti yüzünden Ninava, Nemrud, Hatra ve Samerra ziyaret edilememiş ve hey'et 27 Şubat sabahı İstanbul'a müteveccihen Musul'dan ayrılmıştır.

Adnan Pekman

Neşir heyeti:

M. Cavid Baysun — Cemal Tukin — M. Münir Aktepe